

Nik Trontelj

Ciril Žebot, Odgovor Edvardu Kardelju

Žebotova razprava *Odgovor Edvardu Kardelju* sodi v okvir polemik ob začasni sprostitev prehajanja jugoslovanske državne meje za tuje državljane ob mednarodnem letu turizma 1968 in političnih napetosti ob t. i. cestni aferi, ko je zvezni Izvršni svet Socialistične federativne republike Jugoslavije poleti 1969 nepričakovano izpustil cestna odseka s seznama prednostnih načrtov o gradnji primorske avtoceste, ki naj bi povezovala Slovenijo z zahodnim svetom. Ob tej odločitvi sta skupaj protestirala slovenska javnost in slovenski Izvršni svet. Zvezna oblast je na srečanju na Brionih obsodila slovenske proteste. Žebot se je kot uveljavljeni ekonomist pri Mednarodni banki v ZDA zavzemal za namensko posojilo glede gradnje avtoceste in je o spremembi dogovorjenega načrta, ki je nasprotoval slovenskim interesom, obvestil predsednika banke. Edvard Kardelj, visoki funkcionar v jugoslovanski vladi, je na seji sekretariata Zveze komunistov Slovenije ostro napadel Žebota in mu očital odgovornost za proteste. Svoje stališče je objavil v prilogah časopisa *Delo* in v *Komunistu*. Žebotu je pripisal protisocialistične nazore, ki jih je gojil kot pripadnik slovenske emigracije, in izpostavil njegovo vlogo med drugo svetovno vojno. S tem je hotel zmanjšati njegov vpliv na prebivalstvo povojne generacije, ki ni neposredno doživela medvojnih napetosti na Slovenskem. Svojo kritiko je usmeril tudi v člane slovenskega Izvršnega sveta, ki so podpirali slovenski protest.

Žebot je v samostojni brošuri, ki jo je decembra 1969 izdal v Celovcu, odgovoril na Kardeljeve očitke. Kardelju je odgovoril v dveh smereh. Zavrnil je očitke o svoji protinarodni vlogi med drugo svetovno vojno vlogo in pojasnil svojo vlogo v t. i. cestni aferi. Kardelj je trdil, da je bil Žebot skupaj z Lambertom Ehrlichom v akademskem društvu Straža predstavnik »fašističnega krila slovenskega klerikalizma« in pobudnik sodelovanja z okupatorjem. Žebot je v odgovoru pojasnil vlogo Straže, ki ni bila fašistična organizacija, ampak krščansko usmerjena skupina dijakov in študentov, ki je delovala samostojno od vpliva politike. Goreče je branil osebnost Lamberta Ehrliche in njegovo vodstveno delo v tej organizaciji ter poudaril, da so bili člani Straže, na čelu z omenjenim teologom, zaradi svoje protinacistične drže v resnici preganjani s strani Gestapa. Nadalje zavrne Kardeljev očitek o politični viziji Ehrlichovega kroga, ki naj bi si prizadeval za samostojno slovensko državo po vzoru hrvaške NDH. Za podkrepitev svojega razmišljanja o protiokupatorski usmerjenosti Ehrliche in članov Straže, med katerimi je bil tudi

Žebot, navaja vsebino spomenice, ki jo je Ehrlich aprila 1942 poslal italijanskim zasedbenim oblastem. V njej je nasprotoval italijanski priključitvi t. i. »Ljubljanske pokrajine« Kraljevini Italiji in opozoril na kršitev mednarodnopravno priznanih pravic prebivalstva zasedenega ozemlja do varnostnih služb, šolstva in drugih domačih ustanov. Žebot s tem dokazuje neutemeljenost Kardeljevega očitka o kolaboracionističnem ozadju svojega delovanja med vojno. Končno poudari, da italijanske oblasti niso sprejele Ehrlichovih zahtev o ljudskih svoboščinah in so bili slovenski prebivalci na zasedenem ozemlju še naprej deležni okupatorjevega samovoljnega vladanja, ki se mu je pridruževalo tudi nasilje enot Varnostno-obveščevalne službe (VOS).

Žebot se je v drugem delu svojega odgovora odzval na Kardeljeve špekulacije o motivu svojega poseganja na področje državne politike o gradnji cest. Prepričan je, da je v ozadju Kardeljevih obtožb o Žebotovih fašističnih nazorih, ki da jih v povojnih letih ni v ničemer spremenil, bojazen pred vplivnostjo njegove knjige *Slovenija včeraj, danes in jutri* v slovenski javnosti in celo med »partijci«. Kardelju očita, da je zaradi strahu pred širjenjem ideje o slovenski državi zunaj socialističnih okvirov med predstavniki mlajše generacije, ki so bili tudi bralci omenjene knjige, začel napad o avtorjevi osebni zgodovini z namenom njegove očrnitve. Obenem je s tem želel opomniti partijske kolege, ki so bili po njegovem mnenju v zavzemanju za slovenske nacionalne interese pod Žebotovim vplivom. Žebot ugotavlja, da Kardeljevo »ustrahovanje« ni uspelo, ker je pri protestu sodelovalo preveč predstavnikov slovenske socialistične oblasti. Nazadnje pojasni svoje razloge za pisanje vloge predsedniku Mednarodne banke s protestno noto. Svojo akcijo poveže z osebnim domoljubjem in željo po izražanju suverenosti slovenskega naroda. Poleg tega je dogodke v domovini redno spremljal zaradi svoje strokovne usposobljenosti za preučevanje sodobnih gospodarskih in družbenih sistemov, ki so bili tudi v Sloveniji potrebni kritičnega premisleka. Prav zaradi njegovega aktivnega zavzemanja za slovenski narodni in državni razvoj v mednarodnem prostoru Žebota upravičeno prištevamo k pionirjem samostojne in demokratične slovenske države.